

Малкълм Гладуел е роден на 3 септември 1963 г. в Англия, но когато навършва 6 години семейството му се премества в Канада. Завършва история в университета на Торонто, след което започва да практикува журналистика в различни канадски и американски издания.

Пише за списание „Ню Йоркър“ от 1996 г. Автор е на четири книги, които се радват на изключителен успех: „Повратната точка“ (2000), „Проблясък“ (2005), „Изключителните“ (2008) и сборник с есета и публикации „Какво видя кучето и други приключения“ (2009).

Книгите и статиите на Гладуел се занимават най-вече с неочакваните резултати от проучвания в областта на социалните науки и психологията, като често и задълбочено се позовават на многобройни академични източници.

Гладуел е в списъка на 100-те най-влиятелни личности на списание „Тайм“ за 2000 г. Носител е на първата награда на Американската социологическа асоциация за изключителни постижения в отразяването на социални въпроси през 2007 г., а също и на почетна степен от Университета на Уотърлу.

Мария Йолова е родена през 1978 г. в Пловдив. Завършила е Българска и английска филология в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“. Работила е в областта на езиковото обучение и книгоиздаването, а също и като преводач на свободна практика. „Изключителните“ е първият ѝ самостоятелен превод на книга.

„Издателска къща Жанет 45“

е носител на националните награди:

„Христо Г. Данов“ – за принос в националната книжовна култура:

в категория Българска художествена литература (2002);

в категория Издание за деца (2007);

в категория Изкуство на книгата (2008)

„Бронзов лъв“ на Асоциация българска книга – за цялостен принос в издаването на съвременна българска литература (2002)

Специална награда на АБК за оформление и полиграфическо изпълнение (2005)

„Константин Константинов“ – за принос в книгоиздаването за деца (2005)

и наградата на ЮНЕСКО – Първи световен конкурс по дизайн на книгата, Франкфурт (2003)

ИЗКЛЮЧИТЕЛНИТЕ

История на успеха

МАЛКЪЛМ
ГЛАДУЕЛ

OTLIERS © 2008 by Malcolm Gladwell

© Малкълм Гладуел, автор, 2010

© Мария Йолова, превод, 2010

© Невена Кръстева-Дишлиева, редактор, 2010

© Райчо Станев, художествено оформление, 2010

© Издателска къща Жанет 45, 2010

ISBN 978-954-491-653-4

Ш Е С Т А
КОХОРТА

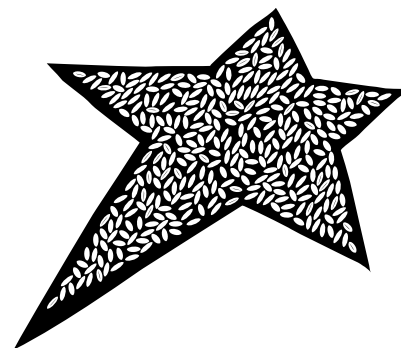
„Шеста кохорта“
е поредица от
вдъхновяващи книги
на ИК Жанет 45.

ИЗКЛЮЧИТЕЛНИТЕ

История на успеха

МАЛКЪМ
ГЛАДУЕЛ

Превод от английски
Мария Йолова

ЖАНЕТ 45

Посвещавам на Дейзи

Съдържание

<i>Въведение:</i>	
Мистерията Розето	11

ПЪРВА ЧАСТ: ВЪЗМОЖНОСТИ

<i>Първа глава</i>	
Ефектът на Матея	23

<i>Втора глава</i>	
Правилото на десетте хиляди часа	43

<i>Трета глава</i>	
Проблемът с гениите (Първа част)	77

<i>Четвърта глава</i>	
Проблемът с гениите (Втора част)	99

<i>Пета глава</i>	
Трите урока на Джо Флом	124

<i>Шеста глава</i>		
Харлан, Кентъки	171	
<i>Седма глава</i>		
Етническата теория за самолетните катастрофи	187	
<i>Осма глава</i>		
Оризища и тестове по математика	234	
<i>Девета глава</i>		
Сделката на Марита	259	
<i>Епилог</i>		
Една ямайска история	278	
Бележки	294	
Благодарности	313	
Показалец	315	

Мистерията Розето

„Тези хора си умираха от старост – толкова.“

OUTLIER [ˈaʊtlaɪə] *същ.* *

1. Изключителен човек, нещо изключително.
2. (стат.) Величина, различна значително по стойност от другите в извадката.

1.

Селцето Розето Валфоргоре е разположено в подножието на Апенините, на около шейсет километра югоизточно от Рим в италианската провинция Фоджа. Като всички средновековни селища, то е организирано около голям централен площад. Фронтално срещу площада е „Палацо Маркезале“ – имението на фамилията Саджезе, някогашните едри местни земевладелци. Леко встрани сводест проход извежда до църквата

---

* Оригинаалното заглавие на книгата е „*Outliers*“. Б. р.

„Мадона дел Кармине“ – „Светата Дева от планината Кармине“. Тесни каменни стълби катерят склона, осеян със сгушени една в друга двуетажни каменни къщи с керемидени покриви.

Векове наред селяните от Розето изкарвали хляб си в мраморните кариери по близките хълмове или като обработвали земите, разположени терасовидно в долината под селото. Всяка сутрин те извървявали по шест-седем километра до нивите долу, а вечер изкачвали дългия стръмен път обратно към дома. Животът бил труден, а населението – почти неграмотно и отчайващо бедно. Надежди за стопанско развитие почти нямало.

Но в края на XIX век до селцето достига славата на Земята отвъд океана и неограничените възможности, които предлага.

През януари 1882 г. единайсет жители на Розето – десетима мъже и едно момче – се отправят на път за Ню Йорк по море. Първата нощ след пристигането си прекарват на пода в една кръчма на „Мълбъри стрийт“ в манхатънския квартал Малката Италия, след което поемат на запад. Намират препитание на сто и петдесет километра от Ню Йорк, в една каменна кариера близо до градчето Бангор, щата Пенсилвания. На следващата година за Америка отпътуват още петнайсет жители на Розето, като част от тях също се заселват в Бангор. На свой ред и те изпращат вести у дома и не след дълго нови и нови групи розетенци стягат багажа си и поемат към Новия свят. Първоначалният поток от емигранти прелива в пълноводна река. Само през 1894 година около сто и двайсет жители на италианското градче подават документи за паспорт, за да заминат за Америка. Цели улици в родното им място опустяват.

Преселниците започват да купуват земя на един каменист склон, до който от Бангор се стига по изровен коларски път. Застрояват парцелите нагъсто с двуетажни каменни къщи с плочи на покривите. Между сградите пъплят тесни стръмни улички. Издигат и църква и я наричат „Светата Дева от планината Кармел“, а главната улица, където се намира църквата, кръщават „Гарибалди авеню“ – на големия герой на италианското обединение. Първоначално градчето се казва Нова Италия, но скоро го преименуват Розето – и без това почти всичките му жители произхождат от едноименното италианско селце.

През 1896 г. църквата „Светата Дева от планината Кармел“ е оглавена от енергичен млад свещеник на име Паскуале де Ниско. Той създава духовни общества и организира селски празненства. Насърчава хората да разчистват дългите дворове зад къщите си и да ги засаждат с лук, боб, картофи, пъпеши и плодни дръвчета. Раздава семена и луковици. Градът се оживява. Обработват се лозя, от които се прави вино; отглеждат се прасета. Построени са училища, парк, манастир и гробище. По „Гарибалди авеню“ отварят врати магазинчета, пекарни и кръчми. Изникват и дузина шивашки фабрики.

Съседният на Розето Бангор е населен главно с уелси и англичани, а в друг град наблизо живеят германци, което – предвид отбегнатите международни отношения по онова време – означава, че розетенци не общуват много-много с околния свят. Ако можеше да се разходите из улиците на градчето през първите десетилетия на XX век, щяхте да чуете само италианска реч, при това не каква да е, а точно диалекта, използван в Розето, Южна Фоджа. Розето, щата Пенсилва-

ния, представлява малък, самодостатъчен и непознат на останалите общности свят, който може би щял да си остане такъв, ако не бил човек на име Стюарт Улф.

Улф е лекар-гастроентеролог и преподавал в медицинския факултет на Университета в Оклахома. Той прекарва летата си в един чифлик в Пенсилвания, недалеч от Розето, макар малкото разстояние, разбира се, да не означава кой знае какво. Градчето представлява дотолкова затворен в себе си свят, че е възможно да живееш в съседство и да не знаеш почти нищо за него. „Едно лято, да е било към края на 50-те, ме поканиха да изнася лекция пред лекарското общество в тази част на щата“, разказва Улф в интервю години по-късно. „След лекцията един от колегите ме покани на бира и докато пийвахме, ми каза: „Знаеш ли, практикувам от седемнайсет години, имам пациенти от всички краища на щата, но почти не се е случвало да видя жител на Розето под шестдесет и пет годишна възраст да страда от сърдечно заболяване.“

Улф е смяян. Това е много преди появата на лекарствата за понижаване на холестерола и агресивните мерки срещу сърдечносъдовите заболявания в САЩ. Инфарктите по онова време са същинска напасть и основна причина за смъртността при мъжете под шейсет и пет. От медицинска гледна точка е абсурд населението на цял един град да не страда от сърдечни болести.

Докторът решава да проучи въпроса. С помощта на студенти и колеги от Оклахома той събира всички смъртни актове на розетенци за години назад – колкото успяват да намерят. Анализират съществуващите медицински досиета и епикризи и съставят родословия на всички семейства. „Заловихме се за работа. Решихме да проведем първоначални прегледи“, разказва Улф. „Започнахме през 1961 г. Кметът ни предостави

залата на Общинския съвет и четирите медицински сестри, с които разполагаше. Попитах го къде ще заседават съветниците, а той отвърна: „Ще поотложим малко събранията.“ Жените ни носеха обяд. Вземахме кръв и правехме ЕКГ в отделени кабинки. Четири седмици по-късно проведех отново разговор с кмета и за лятото ни предоставиха и училището, за да направим изследвания на цялото население.“

Резултатите са невероятни. В историята на Розето няма хора под петдесет и пет годишна възраст, които да са умрели от инфаркт или да са показвали симптоми на свързано със сърцето заболяване. При мъжете над шейсет и пет години смъртността от сърдечносъдови болести е два пъти по-ниска от средната за страната. Всъщност смъртността там като цяло, без оглед на причините, е с 30 до 35 процента по-ниска от тази в Съединените щати.

С напредване на работата Улф включва в екипа си и социолог – свой приятел от Оклахома на име Джон Брун. „С наши студенти по медицина и докторанти по социология обиколихме градчето къща по къща. Разговаряхме с всички над двайсет и една годишна възраст“, спомня си Брун. Макар да са минали повече от петдесет години, в гласа му все още се долавя вълнение. „Нямаше самоубийци, нямаше алкохолици, нямаше наркомани, престъпност почти липсваше. Всички ходеха на работа и никой не разчиташе на социални помощи. Язви на стомаха също бяха рядкост. Тези хора си умираха от старост – толкова.“

В статистиката има специален термин за място като Розето, което е извън обичайните норми. Розето е *outlier*.

2.

Първата мисъл на Улф е, че жителите на Розето сигурно са продължили да се придържат към някакви хранителни навици, донесени от Стария свят, в резултат на което здравето им се е съхранило в по-добро състояние, отколкото на останалите американци. Но скоро разбира, че няма нищо такова. Розетенци готвят с мас вместо с много по-здравословния зехтин, който използвали преди в Европа. Пицата в Италия е тънка коричка със сол, зехтин и евентуално малко домати, аншоа или лук; пицата в Пенсилвания представлява хлябно тесто с наденица, чушки, салам, шунка и понякога яйца. Сладкиши като бишкотите и таралите*, които в Италия се правят само за Коледа и Великден, в американския Розето вече се ядат целогодишно. Когато Улф поръчва на диетолози да анализират хранителните навици на жителите на Розето, е установено, че мазнините осигуряват зашеметяващите 41 процента от калориите в менюто им. Освен това не се касае за град, в който хората стават в зори да практикуват йога и да тичат бодро по десет километра; напротив – розетенци от Пенсилвания са заклетни пушачи и много от тях се борят със затлъстяването.

Щом храненето и упражненията не обясняват резултатите, тогава може би е въпрос на гени? Жителите на Розето са компактна група от един и същи район в Италия и Улф се замисля, да не би необикновено издръжливият им корен да е този, който ги предпазва от болести. Издирва техни роднини от други части на Съединените щати, за да провери дали и тяхното

---

* Taralli (ит.) – солени или сладки гевречета. Б. пр.

здравословно състояние е така забележително като на родствениците им в Пенсилвания. Но не е.

Следващата му стъпка е да проучи областта, в която живеят. Възможно ли е животът в подножието на планината в източна Пенсилвания да допринася с нещо за доброто здраве? Двата най-близки до Розето града са Бангор, малко по-надолу по хълма, и Назарет, на няколко километра разстояние – и двата съизмерими по големина с градчето и с население от трудолюбиви европейски имигранти. Улф преравя и техните медицински картони. При мъжете над шейсет и пет години смъртността от сърдечни заболявания е три пъти по-висока, отколкото в Розето... Още една задънена улица.

Улф започва да осъзнава, че тайната на градчето не се крие в храненето, упражненията, гените или местоположението. *Остава да е в самия Розето.* Докато обикалят из града, Брун и Улф осъзнават причината. Наблюдават как розетенци си ходят на гости, като се спират наред улицата да побъбрят с някого на италиански, примерно, или готвят заедно в задните си дворове. Запознават се с големите кланове, върху които се крепи социалната структура на града, виждат в колко много семейства живеят по три поколения под един покрив и какво уважение вдъхват по-възрастните на по-младите. Посещават литургията в църквата „Светата Дева от планината Кармел“ и усещат нейното обединяващо и успокояващо въздействие. Преброяват двайсет и две граждански организации в град с население под две хиляди души. Усещат специфичния егалитарен дух на общността, който не позволява на богатите да се перчат с успеха си и помага на неудачниците да потулят провалите си.

Като пренасят селската култура на южна Италия по хълмовете на източна Пенсилвания, жителите на

Розето си създават мощна защитна социална структура, способна да ги изолира от напрежението на съвременния свят. Розетенци са здрави благодарение на мястото, откъдето идват, благодарение на света, който създават за себе си в своя малък град в подножието на планината.

„Спомням си първото си посещение в Розето, когато видях три поколения на семейната трапеза; всичките тези пекарни; хората, които се разхождаха по улиците и седяха по верандите, потънали в разговор; шивашките фабрики, където жените работеха денем, докато мъжете им се трудеха в каменните кариери – разказва Брун. – Истинска магия.“

Можете да си представите скептицизма, с който се сблъскват Брун и Улф, когато представят откритията си пред медицинската общност. Двамата посещават конференции, където колегите им изнасят дълги редици с данни в сложни таблици и се позовават на един или друг ген, на този или онзи физиологичен процес; докато нашите ентузиастични говорители за тайнствените и вълшебни ползи от това хората да се спират на улицата и да разговарят един с друг или от съжителството на три поколения под един покрив. По това време общоприетият възглед за дълголетието е, че то до голяма степен зависи от това кои сме, тоест от гените ни, а също и от решенията, които вземаме – с какво се храним, колко спортуваме и, не на последно място, от ефективността на медицинското обслужване. Никой не е свикнал да мисли за здравето от гледна точка на общността.

Улф и Брун трябва да убедят медицинското съсловие да започне да възприема здравето и сърдечно-съдовите заболявания по изцяло нов начин – да ги накарат да осъзнаят, че няма да получат обяснение за нечие здравословно състояние, ако се съсредоточат

единствено върху личния избор на отделния човек или неговите действия. Нужно е да погледнат *отвъд* индивида, да вникнат в културата, към която отделният човек принадлежи, да опознаят неговите приятели и семейство, да разберат откъде произхожда. Да осъзнаят, че ценностите на света, който обитаваме, и на хората, с които се обграждаме, оказват огромно влияние върху това кои сме.

С тази книга искам да направя същото с разбирането ни за успеха, което Стюарт Улф е направил с разбирането ни за здравето.